

Değişen Turizm Koşullarının Yapılı Çevre Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi: Hamsiköy Mahallesi

Melih Kamaoęlu

Eskişehir Teknik Üniversitesi
melihkamaoglu@hotmail.com

Kübra Saęlam

Artvin Çoruh Üniversitesi
m.kubrasaglam@gmail.com

Öz

Trabzon il merkezine 50 kilometre uzaklıkta, Zigana Dağı eteklerinde yaklaşık 1300 rakımda bulunan ve doğal güzellikleri ile ünlü olan Hamsiköy Mahallesi, son yıllarda turistlerin artan ilgisi ile turizmde öne çıkan yerleşim yerlerinden birisidir. Özellikle son yıllarda artan turist sayısı ve turistlerin arazi satın almaya başlaması ile Hamsiköy büyük bir değişim geçirmeye başlamıştır. Bu sebeptir ki yapılaşma kontrolsüz bir şekilde devam etmekte ve özellikle mahallenin merkezi yaz aylarında çok kalabalık hale gelmektedir. Söz konusu kontrolsüz yapılaşma sebebiyle mahallenin otantikliği ve doğal güzellikleri tehlike altına girmekte ve Hamsiköy gelecekte özgün değerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Çalışmada turist sayısına bağlı olarak değişen yapılı çevrenin tarihsel süreç içerisindeki değişimi ve mahallede meydana gelen etkileri aktarılmaktadır. Turizm etkisiyle meydana gelen değişiklikler, mahalleye ait görseller ve nüfus verileri ile desteklenerek açıklanmaktadır. Yeni bir destinasyon olarak anılan Hamsiköy gelen turistlere yönelik ihtiyaçları gidermek amacı ile plansız, hızlı ve dağınık yapılaşması ile mevcut orijinal dokudan uzaklaşp geleneksel ruh birliğini kaybetmektedir. Hamsiköy'ün doğal yapısı ve yaşam biçimine olan etki düşünmeksizin devam eden yapılaşma, ekonomik olarak kazandırdıklarından çok daha fazlasını kaybettirmektedir

Anahtar Kelimeler: turizm, yapılı çevre, Hamsiköy

Assessment of the Impact of Changing Tourism Conditions on the Built Environment: Hamsiköy Neighborhood

Melih Kamaođlu
Eskişehir Technical University

Kübra Sađlam
Artvin oruh University

Abstract

Hamsiköy Neighborhood, located at the foot of the Zigana Mountain, which is 50 kilometers away from the city center of Trabzon, at an altitude of 1300, is famous for its natural beauties. It is one of the prominent settlements in tourism with the increasing interest of tourists in recent years. Especially in recent years due to the increasing number of tourists and tourists began to buy land Hamsiköy undergo a major change. For this reason, uncontrolled construction continues and the center of the neighborhood becomes very crowded especially in summer. Due to the uncontrolled construction, the authenticity and natural beauties of the neighborhood have been endangered. Hamsiköy has been in danger of losing its original value in the future. In this study the built environment, which changes depending on the number of tourists, its changes in the historical process and its effects in the neighborhood are conveyed. The changes that occur due to tourism effect are explained by supporting the photos and population data of the neighborhood. Hamsiköy, which is known as a new destination, has started to be unplanned, fast and disorganized structure in order to make it more attractive for tourist so it is moving away from its existing original fabric and losing its old soul unity. The ongoing construction without considering the impact on the natural structure and lifestyle of the Hamsiköy loses much more than what it has earned economically.

Keywords: *tourism, built environment, Hamsiköy*

Giriş

Zigana dağı eteklerinde bir mahalle olan Hamsiköy, Trabzon merkezine 50 km Maçka ilçesine 20 km uzaklıkta yer almaktadır. Maçka, coğrafi konumu ve yüzölçümü bakımından geçmişten günümüze Trabzon'un en büyük yerleşim yerlerinden birisi olmuştur. İpek Yolu üzerinde olması sebebi ile ticari ve stratejik yönden önemli bir konuma sahip olan Maçka, farklı dönemlerde çeşitli toplulukların yerleşim alanı olmuştur (Durmuş, 2011, s.8). Maçka ilçesi sınırları içerisinde yer alan ve 2012 yılına kadar köy olarak bilinen Hamsiköy, 2012 yılında Trabzon'un büyükşehir olması ile beraber mahalle statüsüne geçmiştir.

Hamsiköy adı Arapça'da "beş" anlamına gelen "hamse" ile "köy" kelimelerinin birleşiminden meydana gelmektedir. Bu kapsamda Ciharli/Hamsiköy, Melanlı/Çıralı, Ferganlı/Güzelyayla, Balahor ve Zavera/Dikkaya mahalleleri olmak üzere beş köyün birleşimini ifade etmektedir (Durmuş, 2011, s.18). Cumhuriyet öncesi dönemde bölgede Hıristiyan nüfus yoğunluğunun fazla olduğu, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra bölgeden mübadele ile Rumların ayrıldığı ve 1923'ten sonra da Türklerin yerleştirildiği bilinmektedir. Cumhuriyet'ten önce mahallelerin hepsine bütün olarak Hamseköy denmekte iken Cumhuriyet'ten sonra sadece merkez köye Hamsiköy denmeye başlanmıştır (Zigana Dağı'nın Eteklerinde, 2013).

Hamsiköy doğal güzellikleri ile tarihsel süreç içerisinde her zaman bilinen ve yerleşime açık bir alan olmuştur. Teophile Dyrolle, 1869 yılında Bayburt, Erzurum, Batum, Poti, İstanbul ve Trabzon güzergahını gezmiştir ve Hamsiköy'ü anlatırken şu ifadeleri kullanmıştır: "Hamsiköy civarının tabii manzarası fevkalade güzel. Yalçın kayalar arasında muhteşem ormanlar, Değirmendere bu kayalıklardaki boğazlarda selaleye yuvarlanıyor. İrtifaa ve hemen daimi gibi olan sisli, puslu havaya rağmen, köy civarında bilhassa mısır ekiliyor. Bütün bu civarlarda, dağlarda maden suyu kaynakları var. Memleket halkının da bunlardan haberi yok. Mayıs ayında her taraf çiçeklerle bezenmiş (Kurdoğlu, 2005, s.72). Maçka'nın yukarı bölgelerinde üzüm bağları, zeytin, fındık yerine süt ürünleri üretimi ve hayvancılığın yaygın olduğunu gösteren çevresel, arkeolojik ve edebi kalıntılar vardır (Bryer ve Lowry, 1986, s.60)." Eski tarihe dayanan bu ifadeden de anlaşılacağı üzere Hamsiköy yalnızca bölge halkının bildiği bir alan değil dışarıdan gelen gezginlerin de

dikkatini çeken ve doğal güzellikleri ile beğeni kazanan bir yer olarak bilinmektedir.

The Pinder Pres'e (1988) göre Hamsiköy'e gelmeden 1 km önce, nehir ve yoldan çok yukarıda büyük kayaların üzerinde tarihi kalıntı olarak birkaç taş parçası olarak görünen 15. yüzyıla ait bir kale bulunmaktadır. Bu kale Dikkaya Kalesi veya Hamsiköy Kalesi olarak adlandırılmaktadır (Kurdoğlu, 2005, s.78).

İpek Yolu, Çin'den başlayıp Orta Asya'da birden fazla güzergahı izleyerek ve Anadolu'yu da çeşitli yollardan geçerek Trakya üzerinden Avrupa'ya uzanan doğu ile batı arasında bir köprü işlevi gören, bilgi, kültür ve sanat etkileşimini sağlayan bir ticaret yoludur (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019). Maçka'dan geçen ticaret yolunun rotasının Hamsiköy'e çevrilmesi bu vadiye ekonomik bir hareketlilik ve gelir kazandırmıştır. Bu köy duraklama ve dinlenme yeri olup yemeklerinden özellikle sütlacı ile tanınıp bilinir hale gelmiştir. 1980'li yıllarda yol güzergahının değişmesi ile dükkanlar, oteller ve konaklama yerleri kapanmak zorunda kalmıştır. Yolun varlığı birçok kazanç getirmekte olup köy halkının tarımsal ve hayvansal üretimlerinin de değerlendirilmesini sağlamıştır (Durmuş, 2011, s.72).

Tarihi süreç içerisinde ticari fonksiyonların ve ekonomik kazançların bölgenin yerleşimine etkisi oldukça fazladır. Aynı etkileşim türü günümüz şartlarında da mevcuttur. Yaylaları, havası, iklimi ve coğrafik özellikleri ile Hamsiköy, yaşam için elverişli bir yerleşkeye dönüşmüştür. Günümüz şartlarında da bu özellikleri sebebi ile daha fazla tercih edilir hale gelmiştir. Bu durumu tetikleyen en büyük etken ise turizmdir.

Doğu Karadeniz kırsal alan yerleşmelerinin genel özelliği olan, "dağınık" kelimesi ile nitelendirilebilen yerleşim karakteri Hamsiköy kırsalında da benzer özelliklerle ortaya çıkmış ve konutlar köy içerisinde araziye dağınık olarak yerleşmişlerdir (Bal, 2001, s.13). Köyün yerleşim düzeninin aslında bir düzensizlik barındırması sebebi ile dışarıdan plansız yerleşme ve yapılaşmaya oldukça müsait bir alan oluşturmaktadır. Üretim faaliyetlerinin konutla bütünleşik olması, yerleşimin ve konutların tarım arazisi ile iç içe olması sonucunu beraberinde getirmiştir. Geleneksel konutlar yaşam alanı olan birinci bölüm ve hayvan barınağı olan ikinci bölümden oluşmaktadır (Kurdoğlu, 2005, s.83).

Şekil 1. Hamsiköy eski görünümü (Kaynak: Öztürk, 2018)

Bir yerleşim bölgesinde ekonomik sistemin esas kazanç kaynağının değişmesi ve gelir gruplarının farklılaşması sosyo-kültürel yapıda değişiklikler meydana getirebilmektedir. Bu değişiklikler de mevcuttaki fiziksel ve yapısal çevreyi etkilemektedir. Hamsiköy'ün zengin doğal yapısı ve mutfak lezzetleriyle turizme açık hale gelmesine, geçimini tarımdan sağlayan nüfusun azalmasına ve ilginin turizme yönelmesine bağlı olarak, yerleşkede farklı tip ve düzenlerde yapılaşma artmaktadır. Farklı sosyo-kültürel yapılanmalar, yapılaşma düzeni, yapı malzeme ve teknolojileri ve konut plan tiplerinde farklılıklar oluşturmaktadır. Konutlar geleneksel yapı tipinden uzaklaşmaktadır. Bal (2001)'a göre köyü sürekli kullanan ile geçici olarak kullanan arasında belli başlı farklılıklar vardır. Köyü sürekli kullanan konutunu hayvanlarının yaşam alanı ile birlikte düşünürken geçici yaşayanların konut planlamasında böyle bir kaygısı olmamıştır. Köye dönemsel olarak gelen kullanıcılar inşa ettiği konutları, oturma odaları ve balkonlarını hâkim manzara yönüne göre planlamaktadır. Hayvan barınağı ihtiyacı olmadığından bu mekân planlamaya dahil edilmemektedir. Yeni yapılaşmalar, eskilerin hayvan barınağı olarak kullandığı önü açık olarak arkası eğime oturmuş bodrum kat üzerinde yükselen tek veya çok katlı apartman şeklindedirler. Çok katlı apartmanlar genellikle aile apartmanı niteliğindedir.

Şekil 2. Hamsiköy eski görünümü (Kaynak: Maçka Belediyesi)

Köylerdeki geleneksel konut sisteminde taş ve ahşap kullanılmaktadır. Bu malzemeler, köy iklimine en uygun olan ve köy yaşamındaki ihtiyaçlara en kullanışlı şekilde cevap veren malzemelerdir ve konutlar da bu malzemelerin birlikte kullanılması ile şekillenmektedir (Bal, 2001, s.32). Ahşap, köy ortamında kolay bulunabilen bir malzemedir ve taş bu bölgede yapılarda kullanılmak üzere çıkarmaya uygun şekilde bolca mevcuttur. Değişen köy yaşamına entegre edilen yeni düzene ait sistemler, yapı malzemesinde de görünür şekilde ortaya çıkmaktadır. Yapım sürecini kısaltması ve kısa süreli ekonomik kazanımları sebebi ile yapı malzemesine ait tercihler değişerek betonarme sistem olarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu yapım sistemine geçiş çok katlı konutlara daha kolay imkân verdiği için geleneksel yapım sisteminin değişmesi ile birlikte köyün dokusundan farklılaşan görsellikte yapılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Konut sahipleri geleneksel yapım sisteminin dışında kişisel zevk ve isteklerini; cephe düzeni, cephe renklendirmesi ve cephe hareketliliğine yansıtılmaktadır.

Şekil 3: Hamsiköy eski konak yapısı (Kaynak:

<https://www.facebook.com/hamsikoy/photos/a.92114063460/10156309133268461/?type=3&theater>)

Şekil 4: Hamsiköy yeni konut yapıları

(Kaynak:<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=771750209691159&set=a.771547649711415&type=3&theater>)

Yerleşim alanlarının genel dokusu ve bu dokuyu oluşturan konutlar zamana bağlı değişen ihtiyaçlar çerçevesinde bir takım fiziksel farklılıklar barındırmaktadır. Geleneksel yapılar yakın çevrelerinde merek, ambar, serander gibi depolama alanları barındırırken yeni yapılan yapılar genellikle bu işlevlerden ayrıştırılmakta ve tek olarak inşa edilmektedir. Köyün sürekli kullanıcıları bu mekanlardan bazılarını kullanmaya devam etse de dönemlik olarak köyde yaşayan kitle tamamen bu ek mekanlardan arındırılmış olarak inşa edilen konutlarda yaşamaktadırlar. Köyün geleneksel yapılı çevresinde bu yardımcı mekanlar konut için bir mahremiyet alanı oluşturmaktadır. Ortadan kalkan bu yardımcı mekanların yerine mahremiyet konut etrafında örülen duvarlarla oluşturulmaktadır (Bal, 2001, s.62).

Köylerde artan yapı yoğunluğu yolların durumuna göre değişkenlik gösterebilmektedir. 1960'lı yıllarla birlikte açılan taşıt yolları yerleşkeyi dönüştüren en önemli etkenlerden biri olmuştur. Yeni taşıt yolları ile yeni inşa edilen konutların bu yollara yaklaştığı gözlemlenmiştir. Yol yapım çalışmalarına paralel olarak konut yapımları da artmıştır (Bal, 2001, s.50). Yeni yapılan yolların yerleşimlere etkisi oldukça fazladır.

Geleneksel yaşam şeklinin odak noktası köy yerleşimidir. Köyde yaşam konut ve çevresini merkez alarak gelişim göstermekte, mevsimlere göre tarımsal üretim aşamaları insan faaliyetlerine yön vermektedir (Bal,2001, s.20). Hamsiköy sıralanan bu özelliklerin tamamını yansıtmaktadır. Yerleşkenin insan faaliyetlerini yönlendirmesi ve aynı zamanda ondan etkilenerek şekillenmesi karşılıklı bir etkileşimin

sonucudur. Bu etkileşim, Hamsiköy'ün değişen düzen ve yapısının asıl kaynağı olarak gösterilebilmektedir. Hamsiköy'ün tanınırlığının artması ve turizmin gelişmesi, gelişen turizmle beraber kullanıcı yoğunluğunun artması ve kullanıcının bölge ile bir bağ kurarak burada yaşama isteğinin doğurduğu artan yapılaşma turizm ve yerleşke etkileşiminin kısa bir özetidir.

Aytuğ'a (1990) göre turizm çok boyutlu bir kavramdır, insanların günlük yaşamlarını sürdürdükleri çevrelerden ayrılarak sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri içeren bir süreci değişik çevrelerde yaşamalarını ve kısa-orta-uzun süreli olarak konaklamalarını ifade etmektedir. Bulut'a (2006) göre temelini çevrenin oluşturduğu turizm, dünya genelinde hızla gelişen bir sektör haline almaya başlamıştır. Özellikle ekonomik getirileri ile ülkelerin politikalarında yer alan turizm sektörü, günümüzde ekolojik ortamlarda da değerlendirilebilen, bu ortamlarda hem ekonomiyi ve hem de ekolojiyi birlikte yönlendiren bir sektör konumuna gelmiştir (Batman, 2013, s.8)

Hamsiköy, kırsalda bir yerleşme alanı olduğu için doğal güzelliklerinden ötürü bir turizm değeri taşımakla birlikte damaklara hitap eden tatlılarıyla da farklı bir değer taşımaktadır. Bir yerleşkenin sahip olduğu çeşitlilik turizme açılan alanın kullanıcı profilini de çeşitlendirmektedir. Bu bağlamda kullanıcı profilinin değişmesi ihtiyaçların ve yerleşkeye ait olan değişken değerlerin de çeşitlenmesi anlamına gelmektedir.

Turizm ve çevre ortak bir ilişkiyi simgeleyen kavramlardır. Çevre bir turizm kaynağı olma özelliği taşıırken, turizmin var olması için çevrenin yaşaması gerektiği, doğanın ve çevrenin aleyhine gelişen bir turizmin kendi kaynağını tüketeceği açıktır. Başarılı bir turizm faaliyeti için temiz ve düzenli çevreye ihtiyaç vardır (Kiper, 2006, s.34).

Uslu'ya (1990) göre doğal tarihi ve kültürel özellikleri nedeniyle yüksek çekim potansiyeline sahip olan yerlerde turizmin gelişmesi, yöre ve ülke ekonomisine katkılar getirmektedir. Ancak bu gelişme; çoğu zaman turistik çekiciliği oluşturan öğelerin korunması amacı ile ters düşebilmektedir (Batman, 2013, s.10).

Halkın, turizmin yalnız olumlu etkileri konusunda görüş bildirmesi gelecekte ortaya çıkabilecek sorunların çözümlenmesinde zorluklara yol açabilecektir. Bu nedenle yerel yönetimler başta olmak üzere, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından halkın çeşitli eğitim faaliyetleri ve kitle iletişim

araçları ile turizmin hem olumlu hem de olumsuz etkileri konusunda bilgilendirilmesi gereklidir (Mansuroğlu, 2006, s.44).

Turizm; getirdiği ekonomik, sosyal ve kültürel kazançlarla birlikte planlaması yapılmadığı takdirde turizm sektörüne hizmet eden özelliğini, yapısı, dokusunu ya da işlevini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya gelebilmektedir. Böylesi tehdit içeren durumlar elde edilen her türlü kazancın kaybedilmesine sebep olmaktadır. Yerel halkın ya da turistlerin bilinçli tavırları mevcut düzeni devam ettirmekte ya da sorunları ortadan kaldırarak iyileştirme yolunda yönlendirmektedir. Fakat bu bilinçten uzak olarak atılan her adım turizmi yaratan değerlerin kendisine zarar vermekte, turizm sürecini deforme etmektedir. Böylesine bir durumun örneği Hamsiköy’de görülmektedir.

Artarak devam eden yapılaşma, yerleşkeye ait geleneksel yapı dokusunun ve geleneksel kültürel ve sosyal değerlerin zarar görmesine sebep olmaktadır. Kontrolsüz şekilde ilerleyen turizm-yapılaşma etkisi yerleşke üzerinde geri dönüşü zor hasarlara sebebiyet verebilmektedir. Yapılaşma yoğunluğu, beraberinde bir nüfus artışını getirmektedir. Artan yoğunlukların en önemli etkenlerinden biri olan turizm sektörü daha kontrollü şekillerde planlanmalıdır. Bu bağlamda turizme bağlı olarak Hamsiköy yerleşim alanında meydana gelen yapısal değişiklikler bir sorun olarak belirlenmiştir. Sorun ile ilgili detaylandırılmış tespitler ve değerlendirmeler yapıldıktan sonra probleme yönelik mevcut durumu açıklayıcı ve mevcut sorunları iyileştirici öneriler getirmek amaçlanmıştır. Bunlara paralel olarak bu çalışmada turizm, nüfus yoğunluğu ve yapılaşma üçgeninde Hamsiköy değerlendirilmiştir.

Yöntem

Hamsiköy, sahip olduğu değerleri ile geçmişten günümüze önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Bu sebeptendir ki tarihsel süreç içerisinde her zaman yapı-çevre etkileşimi gerçekleşmiştir. İhtiyaçlara bağlı olarak yapılaşma bir süreklilik göstermiş olsa da son dönemlerde artan turizm yoğunluğu ve bu yoğunluğa ek olarak konaklama amacıyla yapılan yapıların artması ile yerleşkeye ait değerlerin değişmeye başlaması Hamsiköy’ün çalışma konusu olarak seçilmesi durumunu meydana getirmiştir.

Çalışmanın yöntemi olarak karşılaştırma ve buna bağlı olarak değerlendirme seçilmiştir. Bir etkinin boyutunu sürece bağlı olarak tespit

etmek amacıyla yürütülen çalışmada mevcut duruma odaklanılmış olup günümüze yansıyan etkileri son altı yıllık süreç üzerinden anlatılmıştır.

Çalışmanın zeminini oluşturan turizm konusu ve örneklemine oluşturan Hamsiköy Mahallesi ile ilgili literatür bilgileri, giriş metninde farklı kaynaklardan derlenerek toplanmıştır. Sonrasında çalışmanın sorunu aktarılmış olup bulgular başlığında toplanan verilere bağlı olarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Hamsiköy Mahallesi'nin turizm açısından değerinin artmasından dolayı yaşadığı değişimlerin süreçlere bağlı olarak yapılı çevre üzerinden aktarılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda mahalleye ait son altı yıllık nüfus değerleri incelenmiştir. Bu değerler ile turizm etkisi ve yerleşkedeki birey sayısı değerlendirilmiştir. Mahallenin son yıllarına ait görseller üzerinden de yapılı çevre irdelenmiştir. Fotoğrafların genel olarak tüm mahalleyi göstermesi mevcut durumun genel bir perspektifini çizmektedir.

Mahalledeki nüfus yoğunluğunun değerlendirmesi grafik ve tablolara bağlı olarak yapılmıştır. İzahı yapılan çalışma sorusunun nüfus ile ilgisi bu verilere dayalı olarak yapılmıştır. Yapılan tespit ve değerlendirmelere bağlı olarak sorunu aydınlatmak ve mevcut durumu iyileştirmek amacıyla konuya getirilen öneriler sonuç bölümünde aktarılmıştır.

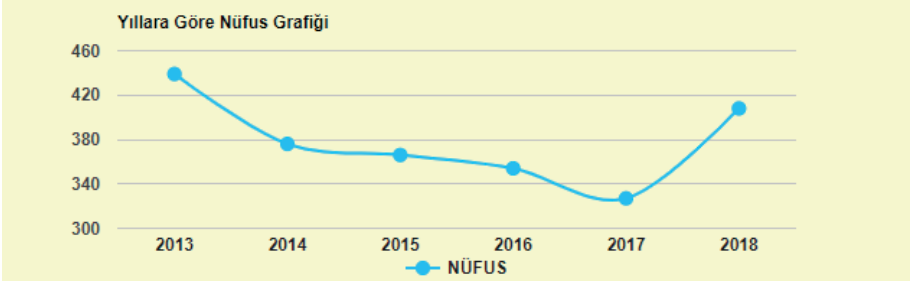
Bulgular

Çalışma alanı; nüfus yoğunluğu, yapılı çevre ve turizm üçgeninde incelenmektedir. Bu başlıklara uygun olarak çalışmayı aydınlatacak ve yönlendirecek olan veriler bulgular başlığı altında sunulmuştur. Nüfus yoğunluğunda eski tarihlere ait veriler sonrasında mahallenin son altı yılına ait nüfus bilgileri grafikler ve tablolar ile verilmiştir. Bulgular şu şekildedir:

“Hamsiköy’de 1486 yılı Timar Defterine göre yalnızca 6 gayrimüslim hane bulunup Müslüman hane hiç yoktur, 1835 yılı nüfus sayımına göre 60 Hıristiyan hane bulunmaktadır. 1876 yılı nüfus sayımına göre Hamsiköy köyünde 215 hane vardır (Durmuş, 2011, s.24-27). Bu tarihlerde gayrimüslim hane sayısı müslim hane sayılarına göre oldukça fazladır. 2000 yılı nüfus sayımına göre Hamsiköy nüfusu 434’tür (Kurdoğlu, 2005, s.88).”

Şekil 5’te görüldüğü gibi mahallenin son altı yılına ait nüfus yoğunluğunda dönemsel artış ve azalmalar görülmektedir. İncelemesi

yapılan son 6 yıl içerisinde nüfusun en çok yoğun olduğu yıl 2013 ve en az yoğun olduğu yıl ise 2017 olarak gözükmektedir. 2013 yılından itibaren 2017 yılına kadar nüfusta bir azalma görülmektedir. Yaklaşık 4 yıllık bir süreçte gerçekleşen nüfus sayısındaki azalmanın ardından 2017-2018 yılları arasında nüfus yoğunluğu artışa geçmiştir. Nüfus yoğunluğundaki artış günümüzde de devam etmektedir.

Şekil 5: Hamsiköy yıllara göre nüfus grafiği

(Kaynak:<http://www.nufusune.com/156847-trabzon-macka-hamsikoy-mahallesi-nufusu>)

Tablo 1'deki nüfus dağılımı, Şekil 5'teki grafiğin net sayılarla ifade edilmiş halidir. 2013-2017 yılları arasında nüfus 112 kişi azalmış, 2017-2018 yılları arasında ise 81 kişi artmıştır. Kırsaldan göçlerle azalmakta olan nüfusun bir anda etkili bir şekilde artmasında birçok etken mevcuttur. Bu etkenler arasında en önemlilerinden bir turizmdir. Çünkü 2017 ve 2018 yıllarında gelen turist sayısı diğer bütün yıllardan fazladır. Bu kapsamda yerleşkenin turizm üzerinden değerlendirildiği fark edildiği için yerleşkenin nüfusu tekrar artış göstermeye başlamıştır.

Tablo 1. Hamsiköy nüfusunun yıllara göre dağılımı

Yıl	Toplam Nüfus
2013	439
2014	376
2015	366
2016	354
2017	327
2018	408

(Kaynak:<http://www.nufusune.com/156847-trabzon-macka-hamsikoy-mahallesi-nufusu>)

Şekil 6. Hamsiköy merkezi

2017 yılında yapılan bir habere göre Hamsiköy çevre illerden, gerek yurtiçi gerek yurtdışı farklı birçok alanlardan turist çekmektedir. Gelen turistlerin yüzde 75'ini de Arap turistler oluşturmaktadır. Özellikle bölgeye ait lezzetler ve yerleşkenin doğal güzellikleri turistlerin bölgeyi tercih etme sebeplerinin başında gelmektedir (Trabzon, Hamsiköy Sütlaç Turizmi, 2017). 2018 yılının temmuz ayında yapılan habere göre ifade edilenler şu şekildedir:

“Doğal güzelliklerinin yanı sıra yaklaşık bir asırdır sütlacıyla ünlü Hamsiköy, yerli ve yabancı turistlerden ilgi görüyor. Buna ek olarak yılın dört mevsimi doğaseverleri ağırlıyor. Turistlerin son yıllardaki ilgisi dolayısıyla konaklama ve yöre mutfağıyla da adından söz ettiriyor. Misafirlerine birçok imkân sunan Hamsiköy son yıllarda trekking ve dağ bisikleti açısından da çok uygun bir destinasyon haline geldi. Belediye başkanı Hamsiköy'ün bölge ve ülke turizminde ön plana çıktığını vurguladı. Köyün turizmde bir marka olduğuna dikkat çekti. Daha fazla ön plana çıkarmak istendiğini ifade etti. Bu kapsamda konaklama ve restoran sayısının giderek artmakta olduğunu söyledi (Hamsiköy'e Turist İlgisi, 2018).”

Aynı haber farklı haber kaynaklarında yayınlanarak Hamsiköy'ün artan turizm değerinin tanıtımı yapılmıştır. Yapılan haberlerin tarihleri ve sayısına bakıldığında 2017 yılı itibari ile Hamsiköy'ün turizm değerinin daha sıklıkla gündeme gelmeye başladığı görülmektedir. Bu yıllarda yerleşke ile ilgili artan haberlerin birçoğu bölgenin turistik yönünü vurgulamak ve gündeme getirmek üzerinedir. Yerel gazete haberlerinde dahi 2016 yılında önce lezzet tanıtımıyla gündeme gelen yerleşke, 2017'de tescillenen lezzetiyle birlikte bu tarihten itibaren günümüz zaman dilimine yaklaştıkça turizmle anılmaya başlamıştır. Hamsiköy, bir lezzet

durağı olmaktan çıkıp bir turizm merkezine dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüm Tablo 1'deki nüfus yoğunluğundaki değişikliğe de yansımıştır.

2005 yılı verilerine göre Hamsiköy'de rekreasyonel anlamda yeterli tesis ve imkân bulunmamaktadır. Merkezinde birkaç pansiyon, birkaç küçük lokanta ve yine Hamsiköy Bekçiler Mevkii'nde Zitaş Yayla Tesisi bulunmaktadır. Bu tesis 200 yatak kapasitelidir, 300 kişilik restorana sahiptir, günübirlik kullanıma da uygundur (Kurdoğlu, 2005, s.90-91). Eski tarihlerde bu kadar sınırlı sayıda konaklama yeri var iken turizmin artması ile bu sayılar da artmaya başlamıştır. Gelen turistlerin yalnızca yemek için değil ayrıca konaklama için de gelmeye başlaması bölgedeki iş gücünü arttırmıştır. Bu sebeple hizmet sektörü gelişmeye başlamış ve bölgede yaşayan insan sayısı bu sektöre dayalı olarak nüfusa yansımıştır. Turizm, bir yönden iş imkânı sunarken diğer bir yönden alana çeşitlilik ve yeni ihtiyaçlar getirmektedir.

Yurtiçinden gelen turistler genellikle günübirlik olarak yerleşkeye gelmekte iken yurtdışından gelen turist sayısı artması ile bölgede konaklama alanı ihtiyacı arttırmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak amacı ile yeni yapılar yapılmaya başlanmıştır. Yeni oteller yaygın olarak butik oteller şeklinde yapılmaktadır. Turizmden kazanç sağlamak için yapılan yeni yapılardan bir kısmı geleneksel yapı dokusuna ait herhangi bir kaygı taşımamakta olup yerleşkeye ait orijinal yerleşim dokusu ise bağlamsal ilişki kuramamaktadır. Bölgenin yerleşim dokusuna uygun olmayan yapılar turizm yapıları ile sınırlı değildir. Yerleşkede sürekli kalan ya da kısa süreli kalmaya gelen insanların inşa ettirdiği yaşam alanlarının bir kısmı bağlam ve yer ile ilişki kuramamaktadır. Bu kapsamda yapılan yeni yapıların bir kısmı malzeme, strüktür ve ölçek açısından aykırılık göstermektedir. Yeni ihtiyaçların doğması, yerleşkenin tarım sektörü ile birebir ilişkili yaşam düzeninin turizm sektörü ile değişmeye başlaması, bölgeye yeni yerleşen bireylerin kişisel istekleri ve gelişen teknolojinin imkanlarının isteklere göre kullanılması ile yerleşkedeki yaşam alanı biçimleri farklılaşmaya başlamıştır.

Yerleşkedeki turizm koşullarının değişimi ile birlikte ilçe ve il genelindeki birçok değişiklik de mahalleyi etkilemiştir. Özellikle ulaşım başlı başına önemli bir etkidir. Trabzon-Gümüşhane yolu üzerinde yapılan birçok tünel ile birlikte köye ulaşım süresi kısalmıştır. Yerleşkeye ulaşım süresinin azalması, yerleşkedeki nüfusun artması, buradaki turist sayısının artmasına bağlı olarak konaklama ve konut sayısını arttırmaktadır. Söz konusu gelişmeler birbirini karşılıklı etkileyen ilişkiler

ağı içerisinde gerçekleşmektedir. Bu kapsamda yeni turizm koşullarının sonucu ortaya çıkan; ulaşımın gelişimi, yeni yapıların ortaya çıkışı, kontrolsüz yapılaşma ve nüfus artışı gibi durumlar birbirlerini karşılıklı olarak sürekli etkilemektedir.

Yerleşkeye ait eski ve yeni görüntüler Şekil 7,8,9'da aktarılmıştır. Hamsiköy'ün eski görünümü ile yenisi arasında oldukça büyük farklar mevcuttur. Söz konusu farklardan en dikkat çekenlerinden bir tanesi yollardır. Eski dokuda belirgin olmayan yollar, Hamsiköy'ün yeni halinde oldukça belirgin olup yerleşkeyi şekillendiren bir ağ sistemi olarak gözükmektedir. Yeni konutlara yeni yollar açılması yerleşkedeki ulaşım ağının daha fazla dallanmasına sebep olmaktadır.

Şekil 7. Hamsiköy eski yerleşim dokusu (Kaynak: Maçka Belediyesi)

Şekil 8. Günümüzde Hamsiköy (Kaynak: Maçka Belediyesi)

Şekil 9. Günümüzde Hamsiköy (Kaynak: Maçka Belediyesi)

Şahsa ait olan konutların şahsın kişisel isteklerine göre planlanması, yapı dokusunu; yerleşkenin iklimsel ve doğal sirkülasyonuna uygun şekilde tasarlanmış geleneksel yapı plan tipolojisinden ve yapım sisteminden uzaklaştırmaktadır. Turizm sektörü için yapılan yapılar ise konutlara göre yerleşke dokusunun dil birliğinden oldukça ayrılmaktadır.

Yapım sisteminde ve malzemesinde yine gelenekselden uzaklaşmış olup, taş ve ahşap yerine daha ekonomik ve hızlı olması amacı gözetildiğinden betonarme yapılar tercih edilmektedir. Yerleşke içerisinde yaygın olan, arazi eğimine oturmuş tek ya da iki katlı yapılar yerlerini çok katlı betonarme apartmanlara bırakmaya başlamıştır. Değişen turizm koşullarına cevap verebilmek amacıyla yapılan yoğun otel ve yeme-içme mekanları Hamsiköy'ün merkezindeki yapı yoğunluğunu bağlamsal ilişkileri yok edecek şekilde değiştirmiştir. Yeni durumda özellikle turizmin zirve yaptığı yaz mevsiminde Hamsiköy'ün merkezinde insan yoğunluğu oldukça artmaktadır.

İklim ve arazisine en optimum çözümlerle yerleşen geleneksel yapılar, araziye ve çevreye uyumlu bir şekilde bütüncül bir yaklaşım ile tasarlanmaktadır. Tarım ve yaşama alanını birleştiren konutlar, yeni yapılar ile yalnızca yaşam alanı ya da yalnızca misafir konaklama alanı olarak hizmet etmektedirler. Bu kapsamda hem yerli halk hem de kısa süreli kalan insanlar tarafından yapılan binalar; bütüncül sosyal, fiziksel ve kültürel bağlam ilişkisinden uzak tasarlanmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Yapılı çevreler; bir yerleşmenin, bir mahallenin ya da bir kentin silüetini oluşturmada ve karakterini tanımlamada en önemli kriterlerden biridir. İhtiyaçlar ve dönem koşulları çerçevesinde değişimin yapılaraya yansımaları olağan bir durumdur fakat bu değişikliklerin sınırsız ve kontrolsüz gerçekleştirilmesi yapıları çevre kimliğinin bozulmasında oldukça etkili olmaktadır. Yerleşkenin bir geleneği vardır ve bu geleneksel sistemden dönemsel ihtiyaçlara bağlı olarak uzaklaşlabilmektedir. Turizm, bir kazançlar karmasıdır. Bununla birlikte birtakım değerler sisteminin tanıtıldığı ve esasen bu değerlerin talep gördüğü bir sistemdir. Bu sebeptendir ki yerleşkeye ait özellikler, klasikleşmiş ve gelenekleşmiş olan durumlar ve olaylar, turizm için bir değer taşıırken turizm etkisiyle bu değerlerin plansızca deforme edilmesi aslında turizme hizmet edecek değerlerin yozlaşmasına ve hatta yok olmasına sebep olmaktadır. İhtiyaçlara hızlı cevaplar bulunması adına doğa, iklim ve yapılaşma konularında en verimli sonuçlar sunan bütüncül bir yaklaşımla yerleşmeyi ele alan geleneksel dokudan referanslar alınmalıdır. Turizm değeri bu bütüncül tavırdan doğmaktadır ve bunun bozulması zamanla turizm değerini düşürmektedir.

Hamsiköy'de değişen yaşam ve hizmet koşullarının etkisi yapıları çevreye yansımaktadır. Verilen nüfus bilgileri ile yerleşime ait yapılaşma görüntüleri değişen şartların yansımalarıdır. Köyün mahalle statüsüne geçmesi, ulaşımın gelişmesi turizmin önünü açmış, artan turizm yoğunluğu da konaklama ve konut yapılarının artmasına sebep olmuştur. Turizm, sağladığı iş imkanları ile yeni seçenekler oluştururken dönemsel ya da kalıcı olarak gelen birey sayısını da arttırmıştır. Buradan yola çıkarak söylenebilir ki turizm, nüfus ve yapıları çevre girift ilişkiler bağında birbirlerini en çok etkileyen yerleşke özelliklerindedir. Bu bağlamda söz konusu ilişkiler ağı içerisinde atılan adımlar rastgele ve plansız olmamalı, yerleşkenin orijinal değeri göz önünde bulundurularak hareket edilmelidir. Bölge halkı ya da yöneticileri bu konuda bilinçli olmalı, turizmi oluşturan değerlerin turizm olgusunun kendisinden daha değerli olduğu bilinmelidir. Aksi takdirde yalnızca turizm yapma amacı gütmek her türlü değer kaybı yaşanmasına sebebiyet vermektedir.

Farklı dönemlere ait yerleşke görselleri ile yapılaşmada meydana gelen değişiklikler genel olarak okunmakta iken bu görünümün kontrolsüz şekilde değişmeye devam etmesi yerleşke için en büyük tehditlerden

biridir. Turizme açılan yerleşme alanlarında koruma-kullanma dengesi gözetilmelidir. Dönemsel ihtiyaçlar planlanmalı ve geçmiş gelecek ilişkisi kurularak üretilen çözümler uygulanmalıdır. Bu yaklaşım şahsa ait konutlar ya da diğer yapı türlerini de kapsayacak şekilde hayata geçirilmelidir. Turizm yoğunluğu arttıkça yapı çevrenin değişimi ve dönüşümü muhtemel bir durum olmakla birlikte bu değişimin yerleşmeye yansımalarının planlı ve kontrollü bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Kaynakça

- 1910 yılı Hamsiköy’de bir konak. (2019, 16 Haziran). Erişim Adresi <https://www.facebook.com/hamsikoy/photos/a.92114063460/10156309133268461/?type=3&theater>
- Bal, İ. (2001). *Trabzon-Maça Vadisi kırsal alanı örneğinde yapısal çevrenin değişimi*. Yüksek Lisans Tezi. Yöktez Veri Tabanı. (104164)
- Batman, Z. P., (2013). *Altındere Vadisi (Trabzon-Maça)’nde ekolojik temelli turizm planlama yaklaşımı ve alternatif turizm olanaklarının araştırılması*. Doktora Tezi. Yöktez Veri Tabanı. (332092)
- Bryer, A. ve Lowry H. (1986). *Continuity and change in Late Byzantine and Early Ottoman society*. England: University of Birmingham.
- Durmuş, A. (2011). *Tarih ve kültürü ile Hamsiköy ve Meryemana Vadileri Maça*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.
- Hamsiköy’e Turist İlgisi. (2018, 06 Temmuz). Erişim Adresi https://www.ntv.com.tr/seyahat/hamsikoye-turist-ilgisi-trabzon-gezilecek-yerler,eEIqgev5UGrIOHlvIE1dA?_ref=infinite
- Kiper, T., (2006). *Safranbolu Yörükköyü peyzaj potansiyelinin kırsal turizm açısından değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Yöktez Veri Tabanı.(180764)
- Kurdoğlu, B. Ç. (2005). *Trabzon- Gümüşhane eski devlet karayoluna Ait Hamsiköy-Zigana Köy güzergahının yeşil yol olarak planlaması üzerine bir araştırma*. Doktora tezi, Yöktez Veri Tabanı. (149472)
- Maça Belediyesi (2019, 30 Eylül). *Hamsiköy köyüne ait fotoğraflar*. Maça Belediyesi Arşivi, Trabzon.
- Mansuroğlu, S. (2006). Turizm gelişmelerine yerel halkın yaklaşımlarının belirlenmesi: Akseki/Antalya örneği. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 44.
- Öztürk, Ö. (2018, 12 Ocak). *Maça Tarihi*. Erişim adresi <https://ozhanozturk.com/2018/01/12/macka-tarihi/>
- T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.. (2006, 08 Nisan). *Anadolu’daki İpek Yolları*. Erişim Adresi <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10174/ipek-yolu.html>

Trabzon, Hamsiköy Sütlaç Turizmi ile Turistlerin İlgisini Çekiyor. (2017, 06 Ağustos). *Haberturk*. Erişim Adresi <https://www.haberturk.com/ekonomi/turizm/haber/1502529-trabzon-hamsikoy-sutlac-turizmi-ile-turistlerin-ilgisini-cekiyor>

Zigana Dağı'nın Eteklerinde Bir Köy: Hamsiköy. (2013, 12 Ekim). *Medya Trabzon*. Erişim Adresi <http://www.medyatrabzon.com/zigana-daginin-eteklerinde-bir-koy-hamsikoy-82296h.htm>